

„(Ne)efikasan nadzor nadležnih tijela nad primjenom radno - pravnog zakonodavstva u privatnim medijima“

Više nema nikakve razlike da li novinari rade za javne servise i agencije ili u privatnim medijskim kućama, otvoreno priznaju u Sindikatu medija i grafičara Republike Srpske. Sa tim su saglasni i u Inspektoratu, ali samo iz razloga što Zakon o radu ne poznaje razliku između privatnih i javnih medija, odnosno poslodavaca. Zato za inspektore vlasnička struktura nije ni relevantna za sam postupak inspeksijskog nadzora. Sindikalci, ipak, procjenjuju da se Zakon o radu u medijima još manje poštuje nego u drugim oblastima.

Andrijana Pisarević, potpredsjednica Sindikata medija i grafičara RS ističe da ne znamo koliko imamo medija pa samim tim i novinara. „Iako često vidimo njihova imena na televiziji i ispod tekstova, mnogi od njih nemaju nikakve ugovore ili imaju one na određeno vrijeme, ali ne znamo kolike su im plate i honorari, da li im iko ikada uplaćuje doprinose. Informacije za koliko medija (paralelno) rade da bi nabrali dovoljno novca za život, kakvo im je radno vrijeme i da li im iko plaća prekovremene sate su šture i na nivou kafanskih prepričavanja, a kontrola rada postoji samo formalno.“, kaže Pisarević.

Iz republičke inspekcije rada ne navode da li samo formalno kontrolišu medije što im predbacuju iz sindikata, ali je jasno da traže razumijevanje za rezultate svog rada. Ističu da u Republici Srpskoj postoji samo tridesetak inspektora koji nadzorom obuhvataju sve privredne djelatnosti i godišnje izvrše oko 6.000 kontrola. Kada prave godišnje planove rada nastoje da obuhvate sve djelatnosti imajući u vidu i kadrovske resurse.

Inspektori su tokom kontrole poštovanja radno-pravnog statusa zaposlenih u medijima zaticali pravo šarenilo ugovora, ali ništa nelogično ako se gleda samo slovo zakona. Tako poslodavci sa novinarima zaključuju ugovore o radu na neodređeno vrijeme, na određeno vrijeme, ugovore o dopunskom radu sa licima koja su u radnom odnosu na puno radno vrijeme prijavljena kod drugih poslodavaca, kao i ugovore o obavljanju povremenih i privremenih poslova.

„U pravilu u trenutku kontrole inspektori u medijskim kućama nisu zaticali radnike „na crno“. U svega jednom slučaju u ovoj godini u kontroli poslodavca jednog portala zatečena su dva radnika bez zaključenog ugovora o radu i prijave u Jedinostveni sistem naplate doprinosa. Tom poslodavcu je naloženo da radnicima obezbijedi radno-pravni status u skladu sa zakonom, što je i učinio. Takođe, izrečena mu je i novčana kazna.“, kaže Dušanka Makivić, načelnik Odjeljenja za odnose s javnošću Inspektorata RS.

Od januara 2017. godine do danas inspektori rada najveće Kantonalne uprave za inspeksijske poslove u Federaciji, one u Kantonu Sarajevo izvršili su šest kontrola u javnim i jednu u privatnim medijima i pohvalili se da su njihove naloge poslodavci naknadno ispoštovali. Osim neusklađenog pravilnika o radu sa zakonom, inspektori su konstatovali da radnici zaposleni na istim radnim mjestima imaju različite koeficijente za obračun plate, ali i da u jednom slučaju postoji česta promjena radnog mjesta jednog od urednika. Nepravilnosti su utvrđene i u inspeksijskom nadzoru neisplaćivanja prekovremenih sati, nepriznavanja prava na stimulaciju, neispunjavanja uslova radnog mjesta pojedinih radnika, uskraćivanja prava na dnevni odmor, te rasporeda radnog vremena i opisa poslova.

„Jedan inspeksijski nadzor vršen je i na okolonost neisplaćivanja naknade za prevoz, na privatnom mediju, prilikom kojeg je utvrđeno da poslodavac radnicima ne isplaćuje naknadu za prevoz u skladu sa Pravilnikom o radu. Prema poslodavcu je djelovano izdavanjem upravne mjere – Rješenja o naređenju, koja je u cjelosti ispoštovana.“, navode iz Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo.

Predstavnici novinarske zajednice uvjeravaju da je stanje na terenu značajno drugačije. Postoji ogroman broj neprijavljenih radnika novinara koji rade i "za državu" i za privatnike, a plate dobijaju u kovertama i preko friziranih putnih naloga, uvjeravaju u sindikatu. Inspektori i na te tvrdnje imaju odgovor. Niko im se nije žalio, a ni oni nisu našli argumente da poslodavci na taj način krše zakon.

„Kada je riječ o tzv. isplati dijela plate „na ruke“ do sada nam se po tom pitanju nisu obraćali radnici zaposleni u medijima. Ukoliko je poslodavac radniku isplatio platu definisanu ugovorom o radu u zakonom propisanom roku, te ukoliko je uredno platio poreze i doprinose, inspektor rada nema osnova za preduzimanje mjera. Dokazivanje sumnje da poslodavci radnicima dio plate isplaćuju „na ruke“ kako bi izbjegli plaćanje poreskih obaveza, podrazumijevalo bi na prvom mjestu angažovanje

poreskih organa. Dokazni postupak koji bi se provodio pred nadležnim sudom, zahtijevao bi i saradnju radnika konkretnog poslodavca koji bi svojim iskazima i dostavljenim dokazima potvrdili takve navode, te eventualno preduzimanje mjera od strane istražnih organa u smislu izuzimanja dokumentacije poslodavca, kontrole poslovnih transakcionih računa i drugo.“, navode u Inspektoratu RS.

Da su novinari i sami dijelom krivi za svoj položaj slažu se i oni koji brane njihove interese. Andrijana Pisarević priznaje da novinari često nemaju nikakvu svijest da su i sami radnici i da imaju neka prava kao što ih imaju prosvjetari, policija ili trgovci, pa se za njih ni ne bore, a što njihovi poslodavci nemilosrdno koriste.

„O svojim pravima daleko više znaju radnici u kožarskoj ili tekstilnoj industriji, nego oni koji svakodnevno izvještavaju o njima i poslodavcima koji ih izrabljuju, ne shvatajući da su često u jednako lošoj ili čak gorjoj situaciji.“, kaže potpredsjednica Sindikata novinara i grafičara.

Pravna služba Saveza sindikata RS je za sindikalne organizacije koje su u sastavu Sindikata medija i grafičara u prošloj godini imala osam prijava. One su se odnosile na isplatu toplog obroka, regresa i otpremnine, a samo jedna na sistematizaciju radnih mjesta. U sindikatu zaključuju da nema sumnje da ovo nisu realni pokazatelji situacije u medijima. Oni samo pokazuju da nema prijava i da se novinari rijetko odlučuju na borbu za svoja prava, što je u najmanju ruku apsurdno i kontradiktorno u odnosu na posao kojim se bave.

U praksi radnici koji su zaposleni u medijima, ne samo novinari već i tehničko osoblje, do sada se nisu obraćali ni inspekciji rada RS u većem broju sa pritužbama na kršenje njihovih prava koja proizilaze iz radnog odnosa, iako imaju mogućnost da svoje prijave dostave i anonimno. Sporadično, s vremena na vrijeme inspektorima su se obraćali najčešće radnici iz medija na nivou lokalne zajednice, sa zahtjevom za kontrolu zbog kašnjenja plata. U ovim slučajevima inspekcija rada je na kraju nalagala poslodavcima da isplate dugovane plate.

I iz Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Unsko-sanskog kantona navode da su, kada je u pitanju poštovanje Zakona o radu u privatnim i javnim medijima, zaprimili vrlo malo zahtjeva. Ukoliko je bilo i obraćanja predmet zahtjeva je bio na imenovanje direktora i procedura prijema, a tema plate i način njene isplate nije bio predmet nadzora, priznaje Sena Družić, glavna kantonalna

inspektorica za rad. Zato i zaključuje da radnici nisu dovoljno edukovani o svojim radnim pravima. Inspektori u Bihaću posebno naglašavaju da, osim novčanih potraživanja, radnici mogu da podnesu prigovor poslodavcu u roku od 15 dana, ali da je taj rok prekratak i ukoliko radnici ne podnesu prigovor gube pravo na sudsku zaštitu.

U Inspektoratu RS ne mogu dati generalnu ocjenu da li zakon više poštuju mediji koji su u državnom ili privatnom vlasništvu. Mišljenja koja često možemo čuti, da su zaposleni u privatnim medijima u težem položaju, inspektori su provjeravali u konkretnim inspekcijskim kontrolama i utvrdili da ovi poslodavci u pravilu poštuju osnovna radnička prava. Kao primjer navode kontrolu u privatnoj medijskoj kući koja je u trenutku kontrole zapošljavala ukupno 81 radnika, od čega njih 79 ima zasnovan odnos na neodređeno vrijeme, dok su samo dva radnika angažovana po osnovu ugovora na određeno vrijeme. Takođe, svi radnici su kolektivno osigurani i uredno prijavljeni na penzijsko-invalidsko i zdravstveno osiguranje. Kao još jedan primjer ističu kontrolu u štampanom mediju koji je u trenutku kontrole zapošljavao ukupno 23 radnika, od čega su 22 radnika na neodređeno vrijeme i jedan radnik na određeno vrijeme. Evidencije o prisutnosti radnika na radu su vođene uredno, poslednja isplaćena plata u trenutku kontrole bila je za prethodni mjesec, a svi radnici su osigurani.

Kakvo je stanje u drugom entitetu kada su u pitanju samo privatni mediji, federalna inspekcija rada ne zna. Željko Koštro, federalni inspektor rada odgovorio nam je da je ta oblast od prije dvije godine u rukama kantonalnih inspektora i da sada kontrolišu samo subjekte koji su od interesa za Federaciju BiH. I baš zbog toga su iz kantona njima prosljeđivali nekoliko zahtjeva u vezi s angažmanom i potpisivanjem ugovora o radu koji su se odnosili na Federalnu TV.

Zato kada je u pitanju prestanak radnog odnosa novinara, on se, kako navode sindikalci, ako je i postojao u formalnopravnom smislu, gasi sa medijem ili sa istekom nekog od ugovora, skupa sa neisplaćenim platama i neuplaćenim doprinosima. Upravo ovaj scenario smo prije samo dvije godine vidjeli u slučaju dnevnih novina Press koji je bio jedini privatni medij sa aktivnom sindikalnom organizacijom u BiH. Iako su pregovori i pritisci sindikata tokom posljednjih godinu i po dana omogućavali isplatu plata iscijepanih u dijelove, na kraju je 50 radnika ipak ostalo bez posla, a medij je ugašen. Nekoliko godina ranije, istu sudbinu doživio je i banjalučki dnevni list Fokus.

Inspektori se pravdaju da su im, kada je riječ o otkazu ugovora o radu od strane poslodavca, ograničene mogućnosti djelovanja. Inspektor rada nema ovlaštenje da naloži poslodavcu da vrati na rad radnika sa kojim je raskinuo radni odnos, jer takvu mjeru može izreći samo sud ukoliko utvrdi da je otkaz nezakonit. Takođe, zakonom su ograničeni i rokovi u kojima se radnici mogu obratiti inspekciji rada za zaštitu svojih prava, a to su mjesec dana od dana saznanja za povredu prava, a najdalje u roku od tri mjeseca od dana učinjene povrede. Nakon proteka navedenih rokova svu dalju zaštitu radnici mogu tražiti putem suda.

Na pitanje zašto su rijetki sindikati u medijima, sindikalci odgovaraju da je sve do novinara. Formiranje velikog broja medija (govori se da ih u BiH ima više od 1.200, od čega oko 1.100 news portala), uz minimalna ulaganja, povezivanje komercijalnih i političkih interesa, rastuća koncentracija vlasništva i tehnološko zaostajanje doveli su novinare u postojeću situaciju iz koje mogu da se izvuku samo i jedino ako se udruže međusobno kako bi se zaštitili od izrabljivanja.

„Tu je potrebno malo znanja i hrabrosti koje barem novinarima ne bi trebali biti problem. Nijedan poslodavac ne može da otpusti sve radnike odjednom i da im nađe adekvatnu zamjenu za dan, dva ili mjesec. Svi oni se isprepadaju i uspaniče ako im spomenete sindikat, ali kada ga osnujete, moraju da se pomire sa tom činjenicom i prihvate njegovo postojanje. Osim toga, ni poslodavci često ne shvataju da im je mnogo jednostavnije da im u kancelariju dođe jedan čovjek u ime svih, nego da se suoče sa svim radnicima kada nezadovoljstvo eskalira ili firma počne da propada.“, kaže Andrijana Pisarević, potpredsjednica Sindikata medija i grafičara RS

Inspektori u Republici Srpskoj naglašavaju da do sada nisu imali slučajeve da su im se obraćali predstavnici sindikalnih organizacija medija sa žalbama da im se od strane poslodavca onemogućava sindikalno organizovanje.

Bez obzira na to granski sindikat nema dileme da postojeća zakonska rješenja nisu u skladu sa zagaranovanim obimom prava bilo kojeg radnika, pa samim tim ni novinara. Ističu da je problem u tome što se ni aktuelni, kako navode, krnji zakon ne poštuje, pa onda priča o zakonodavnoj i institucionalnoj zaštiti novinara i radnika nema nekog posebnog smisla.

Treba li onda mijenjati zakon, u inspekciji uzdržano odgovaraju. Imaju samo savjet da je, ukoliko zakonodavac smatra da obavljanje poslova novinara zbog određenih specifičnosti treba urediti

posebnim zakonom, primarno potrebno odrediti nadležno ministarstvo koje bi pripremilo takav propis i jasno definisati koji organ je nadležan za kontrolu njegove primjene.

Sadržaj ovog teksta je isključiva odgovornost autora i Udruženja/udruge BH novinari i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske Unije. 

Biografija:

Vlatko Vukotić rođen je 1976.godine, diplomirani pravnik, donedavno glavni urednik informativnog programa Alternativne televizije. U novinarstvu je od 2001.godine kada je počeo da radi kao novinar informativnog programa ATV-a. Bio je urednik političkog magazina Dosije, urednik – talk show Poligraf 7, autor serijala dokumentarnih emisija Zaboravljeni tragovi života, urednik Centralnih vijesti ATV-a, autor dokumentarnih filmova Preobraženje i „Ajd’ Šaronja”.Dobitnik dvije novinarske nagrade: nagrade Zora na 14. Internacionalnom festivalu lokalnih TV stanica u Košicama (Slovačka) i nagrade Grand prix na Trećem regionalnom festivalu televizijskih minijatura Press Vitez u Novom Sadu.